

Nota van Beantwoording bij raadsvoorstel 'Handelingsperspectief gemeente Leiden in energietransitie'

Inleiding

Het Leidse college vaart een scherpe koers in de energietransitie. Met het stellen van ambitieuze doelen en een tal van inspanningen wordt er beoogd om grote stappen te maken in deze grote maatschappelijke opgave. Van het stimuleren van initiatieven vanuit de samenleving met wijkambassadeurs of het aanpassen van de welstandsnota en het investeren in eigen vastgoed om op elk Leids dak een zonnepaneel te krijgen, tot wijkaanpakken om de stad aardgasvrij te maken en inspanningen om een grote warmtetransportleiding met duurzame warmte zo snel mogelijk naar Leiden te halen.

Daarentegen beseft dit college ook dat we er nog niet zijn en dat er voldoende obstakels zijn om te slechten. De energietransitie is nu eenmaal nog geen uitgekristalliseerd terrein, en de komende jaren zullen er nog tal van nieuwe kaders, instrumenten, regelingen en meer nodig zijn om de gestelde doelen te halen. Hoe dit er precies uit gaat zien, weten we nog niet. Het voorliggende handelingsperspectief moet dit college en de stad een duidelijke koers gaan bieden.

Wat in ieder geval nodig is, is dat de Leidse samenleving in een actieve stand komt, om samen met de gemeente, bedrijven en instellingen, gezamenlijk stappen te gaan maken. Het college is dan ook blij dat er vanuit de Leidse samenleving een groot aantal inspraakreacties zijn gekomen en bedankt alle insprekers voor de constructieve bijdrage.

Samenvattend over deze inspraakreacties kan er gesteld worden dat de inspraakreacties niet hebben geleid tot een aanpassing aan het kaderstellende raadsvoorstel. Veel van de inspraakreacties spitsten zich ook niet expliciet toe op de kaders zoals beschreven in het raadsvoorstel. Aan de andere kant merkt het college wel op dat een aantal inspraakreacties er toe hebben geleid dat het college de keuze maakt om hier extra aandacht aan te besteden en zaken toe te voegen aan de inspanningslijst binnen de Uitvoeringsagenda Energietransitie Gebouwde Omgeving 2020-2023. Zo zal het college werk gaan maken van het scherper maken van de reeds vastgestelde doelen, een traject in gang zetten om de monitoring van deze nieuwe doelen adequater te doen. Daarnaast waardeert het college de betrokkenheid van Leidse lokale initiatieven en zal komende tijd verder onderzoeken hoe er structureel met deze initiatieven samengewerkt kan worden. Mogelijk kan dit in de vorm van een nieuw op te zetten Leidse Green Deal.

Procedure

Het raadsvoorstel 'Handelingsperspectief gemeente Leiden in de energietransitie' heeft van vrijdag 10 januari 2020 tot en met donderdag 20 februari 2020 ter inspraak gelegen. Als bijlagen bij dit raadsvoorstel zijn het rapport van Berenschot en de Uitvoeringsagenda Energietransitie Gebouwde Omgeving 2020-2023 gevoegd. Deze twee documenten hebben niet ter inspraak gelegen.

Participatie

In het opstellen van het rapport van Berenschot is er bij wijze van een klankbordgroep gebruik gemaakt van een expertpanel. Verschillende energiebedrijven, netbeheerders, woningcorporaties, bewonersinitiatieven en andere overheden hebben meegedacht over de richting van het advies dat in het rapport wordt beschreven. Ook is het conceptrapport waarop het raadsvoorstel is gebaseerd besproken in de Stuurgroep Leiden Aardgasvrij, waarin een grote verscheidenheid aan partijen op bestuurlijk niveau zitting hebben. Daarnaast heeft het college bij meerdere partijen actief input op het concept raadsvoorstel en bijbehorende uitvoeringsagenda opgehaald. Meerdere nuancerings van partijen zijn verwerkt in de stukken.

Thematisch overzicht van de inspraakreacties

- Warmte
- Elektriciteit en opwekken
- Participatie
- Monitoring en doelstellingen
- Concreetheid en uitvoering
- Rollen en verantwoordelijkheden
- Besparing
- Financiën

- Overig

Ingekomen reacties

1. Stichting Duurzame Energie Merenwijk (DEM)
2. Stichting Energiek Leiden
3. Zon op Leiden Coöperatie U.A.
4. Wijkvereniging Houtkwartier
5. Bewoner 1
6. Bewoner 2
7. Bewoner 3

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
	Thema: Warmte		
A	<p>Ingebracht door: 1 Houd flexibiliteit in de ontwikkeling van plannen. Voorstel: Houd nadrukkelijk ruimte in de plannen voor een mix aan oplossingen. Sluit geen wegen af door uitsluitend te focussen op de warmteleiding uit Rotterdam. Voor grote delen van de Merenwijk zijn lage temperatuurwarmtenetten een veel logischer keus omdat ze kansen bieden voor initiatieven van onderop en coöperatief ontwikkelen. Het uitvoeren van pilots moet een essentieel onderdeel van de plannen zijn.</p>	<p>De gemeente volgt wat de energietransitie betreft een adaptieve strategie. Dat houdt in dat we voortgang creëren waar het kan en flexibel blijven waar nog veel onduidelijkheid over is. We willen vooral inzetten op innovatieve technieken met lage maatschappelijke kosten. Denk daarbij aan spijtvrije isolatie. In de adaptieve strategie staat op korte termijn geen uitrol van nieuwe technieken op het programma, maar juist pilots op kleine schaal die op termijn kunnen worden uitgebreid. Denk bijvoorbeeld aan de Proeftuin Aardgasvrije wijken waarvoor we een aanvraag willen doen. (Concrete) initiatieven van onderop vinden wij belangrijk, zo geven we o.a. co-financiering aan het onderzoek naar aquathermie in Poelgeest (Oegstgeest) omdat de uitkomsten ook voor de Merenwijk interessant kunnen zijn en aan het bewonersinitiatief Duurzame Energie Merenwijk.</p> <p>Het College kiest voor een stapsgewijze aanpak richting verduurzaming waarbij zo veel mogelijk aangesloten wordt bij gebiedsontwikkelingen en wijkopgaven om hiermee synergie en koppelkansen te creëren. Voorbeeld is de rioolvervanging in Meerburg en de Vogelwijk waar gesprekken worden gevoerd met de wijk over kansen voor de</p>	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
		energietransitie.	
B	Ingebracht door: 2, 4, 5 Duidelijkheid geven of er in onze visie ruimte is om andere warmtepartijen dan Vattenfall in dit proces te betrekken. Ook laten weten wie bepaalt wie wanneer wordt aangesloten op het bestaande warmtenet en hoe de prioriteiten worden bepaald.	In het dit voorjaar gestarte onderzoek inzake een nieuwe marktordening voor Leiden Zuid-West in het bijzonder en Leiden als geheel, benadrukken wij het belang van eerlijke concurrentie op het warmtenet. Aanbestedings-technisch dienen wij ook verder te kijken dan één aanbieder. Het vervolgproces rondom de marktordening wordt na het onderzoek in het tweede kwartaal van 2020 opgeleverd. De gemeente Leiden bepaalt samen met de stakeholders in het proces richting de Transitievisie Warmte (zie C) wie wanneer wordt aangesloten en op welke snelheid dit gebeurt.	
C	Ingebracht door: 2, 4, 5 Andere opties voor andere wijken zijn onzeker, een ingewikkelde puzzel. De Stuurgroep warmte hierin een rol laten spelen. Laten weten hoe de gemeente andere opties onzeker gaat maken.	Gemeenten zijn volgens het Klimaatakkoord de regisseurs van de warmtetransitie voor de gebouwde omgeving. Samen met vastgoedeigenaren, bewoners, netbeheerders en medeoverheden zal Leiden eind 2021 een transitievisie warmte klaar hebben. In de transitievisie warmte legt de gemeenteraad een realistisch tijdsplan vast waarop wijken van het aardgas gaan. Voor de wijken waarvan de transitie vóór 2030 gepland is, zijn ook de potentiële alternatieve energie infrastructures bekend.	
D	Ingebracht door: 2, 5 In het uitvoeringsprogramma beschrijven hoe de burgerparticipatie bij het warmtedossier wordt vormgegeven. En hierin ook helderheid verschaffen over de uitspraak in het HET dat de gemeente de uitbreiding van de collectieve warmte in buurten wil ondersteunen en hierbij verwijst naar het toekomstige instrumentarium van de Warmtenet 2.0.	Wij nemen uw idee mee in het uitvoeringsprogramma. Zeker is dat we op basis van de ervaringen in bijvoorbeeld de proeftuin Aardgasvrije Wijken, een participatie- en communicatieaanpak ontwikkelen, die gericht is op het definiëren van gedragen collectieve voorkeursoplossingen voor de buurten. Het is essentieel dat we met onze communicatie-aanpak aan bewoners kunnen uitleggen	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
		<p>waarom een bepaalde techniek de voorkeur heeft in de betreffende buurt. De participatieaanpak verschuift op buurtniveau van het organiseren van bewonersinvloed op de keuze voor een alternatieve warmteoplossing voor de buurt, naar het betrekken van bewoners bij het wijkuitvoeringsplan.</p> <p>Er blijft ruimte voor gesprek en overleg met bewoners, zoals over de route door de wijk en de overlast die daarmee gepaard gaat tijdens werkzaamheden, de veranderingen die nodig zijn in de woning en collectieve inkoop van isolatie of inductie kookplaten. Een grootschalige uitrol van de wijkaanpak is alleen haalbaar wanneer de participatie en communicatieaanpak gestandaardiseerd wordt.</p>	
E	<p>Ingebracht door: 4 Laten weten wat de beschikbare capaciteit is en wat de mogelijkheden zijn om deze capaciteit uit te breiden en wie draagt de kosten.</p>	<p>Het warmtenet van Vattenfall, dat onder meer de wijken Roomburg, de Stevenshof en Nieuw Leyden verwarmd, wordt gevoed door de centrale aan de Langegracht. Deze draait nu grotendeels op maximale capaciteit. Er is dus weinig ruimte voor grootschalige uitbreiding van dit warmtenet. Al meerdere jaren spant dit college zich binnen de gemeentelijke bevoegdheden in om een nieuwe warmtebron voor het Leidse warmtenet, zodat het net en duurzamer is en meer ruimte heeft om uit te breiden. Vooralsnog heeft de gemeente geen financiële positie in de warmteketen en dragen andere partijen hiervoor dus de kosten.</p>	
F	<p>Ingebracht door: 4 Laten weten hoe de continuïteit van de warmtelevering is gewaarborgd en welke service leveringsovereenkomsten er zijn.</p>	<p>De levering van warmte is op dit moment nog een commerciële aangelegenheid. Vattenfall is in de stad verantwoordelijk voor de warmtelevering aan de huizen, bedrijven en instellingen die zijn aangesloten op het warmtenet. Bewoners zijn onder de Warmtewet beschermd en</p>	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
		continuïteit van warmtelevering is gegarandeerd.	
G	<p>Ingebracht door: 4 Er bestaan nog veel meer mogelijke warmtebronnen, die kunnen worden aangesloten op een warmtenet. Het kan daarbij gaan om het bestaande warmtenet of specifieke nieuwe warmtenetten. Het gaat daarbij b.v. om de volgende warmtebronnen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Restwarmte bedrijven en organisaties <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wijk ▪ Lokaal ▪ Regionaal ▪ Landelijk - Aardwarmte - Aquathermie - Riothermie - Waterstof - Biogas en ander gas <p>Laten weten welke rol de gemeente neemt hierin en hoe de gemeente de uitbreiding van collectieve warmte in de buurten wil ondersteunen. Wat kan de gemeente doen tot de warmtenet 2.0 operationeel is.</p>	<p>Het college dankt de vraagsteller voor deze uitgebreide inhoudelijk suggestie. Op dit moment levert de gemeente al een financiële bijdrage aan lokale warmte-initiatieven als Poelgeest, Merenwijk en Vogelwijk.</p> <p>De invulling van de warmteoptie per wijk volgt later in de Transitievisie Warmte (TVW). Samen met vastgoedeigenaren, bewoners, netbeheerders en medeoverheden zal Leiden eind 2021 deze TVW klaar hebben. In de TVW legt de gemeenteraad een realistisch tijdspad vast waarop wijken van het aardgas gaan. Voor de wijken waarvan de transitie vóór 2030 gepland is, zijn ook de potentiële alternatieve energie infrastructures bekend.</p>	
H	<p>Ingebracht door: 4 Toekomstige oplossingen voor Houtkwartier zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bijzonder goed en goed geïsoleerde woningen (390 adressen) <ul style="list-style-type: none"> ▪ Behoeft (Lage Temperatuur Verwarming) ▪ Warmtenet nu 200 – 300 aansluitingen (nu Hoge Temperatuur Verwarming terwijl in de meeste gevallen LTV voldoende is) - Overige (424 adressen) <ul style="list-style-type: none"> ▪ Warmtepompen (volledig elektrisch) ▪ Zonnepanelen ▪ Andere warmtebronnen ▪ Verbeteren isolatie voor zover rendabel ▪ Groen gas <p>Berenschot geeft als</p>	<p>Gemeenten zijn volgens het Klimaatakkoord de regisseurs van de warmtetransitie voor de gebouwde omgeving. Samen met vastgoedeigenaren, bewoners, netbeheerders en medeoverheden zal Leiden eind 2021 een Transitievisie Warmte (TVW) klaar hebben. In de TVW legt de gemeenteraad een realistisch tijdspad vast waarop wijken van het aardgas gaan. Voor de wijken waarvan de transitie vóór 2030 gepland is, zijn ook de potentiële alternatieve energie infrastructures bekend.</p>	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
	aanbeveling het beschikbaar maken van een standaard voor een warmteplan voor een wijk. De gemeente zou deze standaard moeten opstellen en beschikbaar stellen. Laten weten wanneer het warmteplan gereed is.		
I	Ingebracht door: 4 De wijk heeft het plan om een warmteplan op te stellen en vooral in te zetten op isolatie tegen lage kosten, zonnepanelen, een slim warmtenet en proefprojecten met alternatieve warmtebronnen. Laten weten hoe gaat de gemeente ons daarbij gaat ondersteunen.	Om initiatieven van onderop verder te stimuleren wil het college in 2020 actieve bewoners de mogelijkheid bieden om de training 'Cooperatief buurtbegeleider' te volgen. De training is ontwikkeld voor (potentiele) leden van energiecoöperaties en buurtinitiatieven die met een buurt aan de slag willen met duurzame warmte dan wel collectieve isolatie. Het college doet een afvaardiging van deze wijk het aanbod om zich hiervoor aan te melden. Verder kan de wijkambassadeur praktische ondersteuning bieden en helpen met het organiseren van bijeenkomsten of het koppelen aan geschikte aanbieders. Het Energieloket van de regio, het Duurzaam Bouwloket, kan voor zogenaamde referentiewoningen stappenplannen opstellen zodat bewoners de juiste stappen kennen om hun woning te verduurzamen. Daarnaast is de gemeente altijd bereid om met de wijk af te stemmen over de plannen en te helpen met de uitvoering daarvan.	
J	Ingebracht door: 7 Voeg toe dat warmtenetten bij voorkeur (kan Leiden niet alleen beslissen) landelijk en daarna regionaal ontworpen, ingericht en bestuurd worden. Dat Leiden deze landelijke en regionale opzet actief ontwikkelt – door in onderstaande volgorde samenwerking te zoeken met: - Landelijke overheid en gelieerde partijen als Gasunie - Provinciale overheid en	Het college dankt u voor deze suggestie. Wij voeren het door u genoemde getrapte beleid in de praktijk uit, maar zien het niet als noodzakelijk om dit toe te voegen in het handelingsperspectief, aangezien wij daar geen andere partijen willen noemen.	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
	<p>gelieerde partijen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Regionale partijen en bedrijven <p>En hierbij te streven naar de landelijke / regionale opzet van een equivalent van Gasunie of Tennet voor warmtenetten voor zowel ontwerp, realisatie en bestuur.</p>		
K	<p>Ingebracht door: 7</p> <p>Toekomstige ontwikkelingen in warmtenetten en andere alternatieven als elektra (zon, wind etc), groen gas, waterstof etc monitoren en per vijf jaar het handelingsperspectief aanpassen op basis van de stand van zaken op dat moment.</p>	<p>Binnen de door het college voorgestelde adaptieve strategie past het monitoren van technologische ontwikkelingen en het waar mogelijk bijsturen. Daarnaast zal de verplichte TVW eens in de vijf jaar van een update door de gemeenteraad moeten worden voorzien.</p>	
L	<p>Ingebracht door: 7</p> <p>Mochten er voordat landelijke/ provinciale infrastructuur ontstaat zich levensvatbare kansen voordoen als Leiding over Oost of Leiding door het Midden, sluit dan aan, mits:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vallend onder Warmtewet 2.0 (om bijvoorbeeld eerlijke prijsvorming te borgen) - Met een sluitende business case voor Leiden en de inwoners. 	<p>Dit is een goed voorstel passend in lopende inspanningen.</p>	
Thema: Elektriciteit en opwekken			
M	<p>Ingebracht door: 1</p> <p>Neem plannen voor coöperatieve opwek op in het gemeentelijk beleid. Voorstel: zoek de samenwerking op en biedt ondersteuning aan lokale initiatieven als Zon op Leiden die werken aan een coöperatieve invulling van de energietransitie waarin bewoners zeggenschap en eigenaarschap krijgen. Ontwikkel plannen voor duurzame bronnen in nauwe samenwerking met bewoners die zich verenigen in coöperaties. De gemeente heeft niet alleen belang bij coöperaties met het oog op draagvlak, maar ook, vanuit het Klimaatakkoord, een</p>	<p>Het college vindt het belangrijk ondersteuning te bieden aan lokale initiatieven als Zon op Leiden en wil bewoners die zich willen verenigen in een coöperatie of in een stichting graag ondersteunen. Deze actieve ondersteuning vindt ook al plaats in de vorm van overleg, kennisuitwisseling, opleiding en cofinanciering.</p> <p>Vanuit de wijkambassadeurs is de stichting Zon op Leiden ontstaan en zijn de lokale bewonersinitiatieven Duurzame Energie Merenwijk en Vogelwijk Energiezuinig opgericht. Deze lokale initiatieven worden zo veel mogelijk betrokken bij plannen van de gemeente. Dit krijgt o.a.</p>	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
	<p>verantwoordelijkheid om die partijen de ruimte te geven.</p>	<p>vorm door bijvoorbeeld de overleggen tussen de gemeente en de Vogelwijk over rioolvervanging en de kansen die dit mogelijk kan bieden voor de wijk wat betreft alternatieve warmteoplossingen. Dit is iets wat het College ook zeker wil voortzetten en wil uitbouwen.</p> <p>Daarnaast maken wij via de RES in regionaal verband mogelijk dat er bij ontwikkeling van grootschalige duurzame energieprojecten (zoals windmolens) gestreefd wordt naar 50% lokaal eigendom. Dit is overigens een landelijk geldend uitgangspunt.</p>	
N	<p>Ingebracht door: 3 Als we draagvlak willen voor een situatie waarbij veel van de elektriciteit voor Leiden van het grondgebied van de buurgemeenten komt, die daarvoor inbreuken op hun landschap moeten tolereren, zullen we minstens zelf ons uiterste best moeten doen het maximaal mogelijk binnen de eigen gemeente te doen. Dat betekent in ieder geval veel meer zon op daken, en in een veel hoger tempo dan nu. Wij staan klaar om daar een rol bij te spelen en zijn daar ook al volop mee bezig, maar dit vergt proactiever beleid van de gemeente om zelf daken beschikbaar te stellen, andere dakeigenaren zoals woningcorporaties en bedrijven te bewegen datzelfde te doen, en steun op diverse manieren om al die zonnedaken ook daadwerkelijk te realiseren. Veel Leidse burgers zijn bereid bij te dragen, maar puur op basis van vrijwillige uren zal het niet hard genoeg gaan.</p>	<p>De gemeente heeft nog niet alle instrumenten in handen om grootschalig uitvoering te geven aan de energietransitie in de gebouwde omgeving. Het college probeert de drempel tot investeren in o.a. zonnepanelen zo laag mogelijk te maken door een aantrekkelijke duurzaamheidslening te bieden voor zowel bewoners als bedrijven en maatschappelijke instellingen, door bijeenkomsten over het onderwerp te organiseren en recentelijk door een voorstel aan de raad te doen tot verruiming van de welstandseisen in beschermd stadsgezicht voor plaatsing van zonnepanelen. Hiermee kunnen er ca 5.500 adressen bijkomen waar onder voorwaarden zonnepanelen geplaatst mogen worden.</p> <p>Gemeentelijke daken worden vooralsnog voornamelijk ingezet om het eigen elektriciteitsverbruik te verduurzamen. Dit is dan ook iets waar het college de komende tijd veel meer op gaat inzetten. Wanneer Zon op Leiden een gemeentelijk dak gebruikt, dan telt dit namelijk niet mee voor het Energielabel van het gebouw. Dus is het voor de gemeente beter om zelf te</p>	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
		investeren in zonnepanelen voor eigen gebruik. Desondanks is het College altijd bereid om mee te denken over opties en voorstellen van Zon op Leiden serieus te bekijken. Dit blijkt uit het feit dat er nu serieuze gesprekken lopen over een 2 ^e en zelfs wellicht een 3 ^e dak voor Zon op Leiden.	
	Ingebracht door: 4 Laten weten hoe de gemeente onderstaande acties gaat vertalen naar concrete acties en initiatieven: - Bij het inzetten van groen gas is het de vraag wanneer dit echt komt. Je kunt ook gebruikmaken van gas, dat niet uit Nederland afkomstig is. - Opwekking van elektriciteit kan ook buiten de regio. Het is mogelijk op EU niveau	De gemeente Leiden sluit hierbij aan bij de uitspraken uit het Klimaatakkoord inzake groen gas. Hierbij wordt groen gas nauwelijks ingezet voor de gebouwde omgeving, waarbij de nadruk van de inzet die er wel is, ligt op inzet in moeilijk te verduurzamen panden, zoals monumenten in de Leidse binnenstad. Opwek van elektriciteit vindt overal plaats: zowel lokaal (op daken!), regionaal (via wind- en zonne-energie), nationaal (op zee) en internationaal. Dit laatste heeft echter geen invloed op ons beleid.	
O	Ingebracht door: 4 Aandacht hebben voor de regionale en lokale implicaties van het opwekken van elektriciteit voor de warmtevoorziening. Denk daarbij aan: - Het transport van de opgewekte elektriciteit. Voor zover bekend zit aan transportnet van Liander op zo'n 90% van zijn capaciteit. Zonder investeringen is een verdere groei van het transport van elektriciteit nog maar nauwelijks mogelijk. Wat is de rol van de gemeente hierbij? - Eenzelfde probleem ontstaat bij de wijkcentrales voor het distribueren van elektriciteit binnen een wijk. Ook daar zijn tijdig maatregelen noodzakelijk. Wat is de rol van de gemeente hierbij? - Er zijn ook geschikte locaties	Het college erkent dat het noodzakelijk is om aandacht te hebben voor de druk op het elektriciteits- en warmtenetwerk. Dit wordt ook voldoende benadrukt in zowel het rapport van Berenschot, het kaderstellende raadsvoorstel en de uitvoeringsagenda. Specifiek over de volgende punten: - de gemeente speelt een faciliterende rol richting Alliander om werk te maken van uitbreiding van het elektriciteitsnetwerk. Het gaat hierbij bijvoorbeeld over het faciliteren van een locatiekeuze voor de uitbreiding van een onderstation. Het opzetten van een structurele aanpak met Alliander en regiegemeenten is onderdeel van de uitvoeringsagenda. - zie punt hierboven. - de gemeente werkt	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
	<p>nodig voor het plaatsen van windmolens en parken met zonnepanelen buiten de stad. Zonder geschikte locaties stopt de opwekking van duurzame elektriciteit. Wat is de rol van de gemeente hierbij?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Om capaciteitsproblemen te voorkomen zijn afspraken nodig met regio gemeentes, provincies en de landelijke overheid. Welke rol gaat de gemeente oppakken bij deze problematiek? 	<p>ambitieuw in de regio samen, om op korte termijn te komen tot een Regionale Energie Strategie (RES). Een verplicht onderdeel in deze RES is een beeld op zoekgebieden voor locaties voor grootschalige opwekking van zonnepanelen en windmolens. Het opstellen van een RES is onderdeel van de uitvoeringsagenda.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dit wordt opgepakt binnen de RES en de gezamenlijk op te zetten aanpak met Alliander en regiogemeenten. 	
P	<p>Ingebracht door: 5 Meer oog hebben voor de lokale en regionale implicaties van elektrificeren van de warmtevoorziening. De gemeente verwijst naar de regio en de Regionale Energie Strategie. Terecht want in de regio zal elektriciteit met wind en zon op land opgewerkt moeten worden. Maar de gemeente geeft niet aan welke rol zij hebben.</p>	<p>Electrificering van de warmtetransitie heeft in de concept-RES geen prioriteit: er wordt met name ingezet op geothermie, aquathermie en restwarmte. Voor het resterende deel is het aan de gemeenten zelf om in hun transitievisie warmte aan te geven welk deel van de woningen wordt verwarmd door bijv. zonthermie of een warmtepomp.</p> <p>In het opstellen van de concept-RES heeft Leiden benadrukt om ook aandacht te schenken aan de ruimtelijke implicaties van de energietransitie: zowel warmtenetten als zon- en windenergie vergt een flinke aanpassing van de ondergrondse systemen. Wij nemen dit dan ook actief mee in onze werkzaamheden.</p>	
	Thema: Participatie		
Q	<p>Ingebracht door: 1 Maak een wijkenergieplan samen met bewoners. Voorstel: geef mensen een stem in de keuzes die de komende jaren gemaakt gaan worden bij de overstap van aardgas naar andere bronnen. Start een proces samen met bewoners om energiestenari's en een breed gedragen wijkuitvoeringsplan te maken. Geef mensen de</p>	<p>De gemeente moet eind 2021 een Transitievisie Warmte hebben vastgesteld. Hierin staan de wijken die gepland staan om vóór 2030 van het gas af te gaan. De wijkuitvoeringsplannen (WUP) volgen hierop. Als de Merenwijk één van deze wijken is, wat waarschijnlijk lijkt met de dynamiek die daar al is ontstaan, zal de gemeente samen met alle stakeholders zo'n plan opstellen. Bewoners krijgen dan zeker ook</p>	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
	<p>gelegenheid om hun zorgen en ideeën te delen en verwerk die in het wijkplan, zodat de energietransitie zich niet over hun hoofden heen voltrekt. Ga hiervoor een structurele samenwerking aan met initiatieven in de wijk zoals DEM, bijvoorbeeld op basis van een concrete samenwerkingsovereenkomst met helder geformuleerde doelen.</p>	<p>een stem in de warmteoplossing van de toekomst, omdat de gemeente erkent dat we zonder een gedragen plan niet tot uitvoering zullen komen. We werken daarom ook heel graag samen met goede initiatieven zoals DEM en we zullen deze samenwerking de komende tijd ook verstevigen. We moeten daarbij aanmerken dat we nog geen toezeggingen kunnen en willen doen in hoeverre bewoners (mede)zeggenschap hebben in het soort warmteoplossing. Het kan bijvoorbeeld dat een warmtenet overduidelijk de laagste maatschappelijke kosten meebrengt, waardoor bewoners alleen nog kunnen participeren op welke manier dit net tot stand komt (en of ze daar op aan willen aansluiten). We zouden er daarom voor kunnen kiezen om i.s.m. DEM tot een eerste afweging te komen, waarna we hier met behulp van een klankbordgroep van bewoners verder invulling aan geven. We gaan graag in gesprek over de volgende stap.</p>	
R	<p>Ingebracht door: 3 Een meer proactieve houding en structurele samenwerking met burgerinitiatieven zoals de onze, zou veel waarde toevoegen aan het Leidse energietransitie-proces. In onze situatie zou dat kunnen inhouden: een veel actiever beleid om geschikte daken beschikbaar te krijgen, een contactpersoon die de gang door de afdelingen met ons doorloopt (van duurzaamheid, vastgoed tot de juridische afdeling), een intensievere samenwerking op gebied van communicatie, enzovoort. Wellicht zou er bij de bedrijvenscans standaard een constructieve beoordeling van het dak worden opgesteld. Hierdoor kunnen bedrijven en Zon op Leiden snel stappen ondernemen om dit dak in</p>	<p>Momenteel wordt gewerkt aan het programmaplan voor de uitvoeringsagenda energietransitie. Onderdeel daarvan is het opzetten van een heldere interne structuur met duidelijke taakverdeling en verantwoordelijkheden. Dit zal helpen om de samenwerking met burgerinitiatieven als Zon op Leiden en de gang langs verschillende afdelingen te vergemakkelijken.</p> <p>Wat betreft de bedrijvenscans, de opdracht hiervoor is reeds gegeven en een constructieve beoordeling is geen onderdeel van de opdracht.</p>	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
	gebruik te nemen..		
S	<p>Ingebracht door: 3</p> <p>Processen verlopen traag. Ons inziens is een structureel overleg met de wethouder, ambtenarij en de Leidse burgerinitiatieven een manier om ambities en resultaat beter in lijn te laten lopen. We kunnen ons ook voorstellen toe te werken naar een meerjarige samenwerkingsovereenkomst of Green deal tussen burgerinitiatief en de gemeente, waarin rollen, verantwoordelijkheden en afspraken helder zijn vastgelegd.</p>	<p>Dit is een goed idee waar het college zich in kan vinden. Er zal dit jaar een verkenning gedaan worden waarbij de behoeften van burgerinitiatieven in beeld worden gebracht. Daarna zal een voorstel worden gedaan voor samenwerking dat aansluit bij de behoeften van burgerinitiatieven en gemeente.</p>	
T	<p>Ingebracht door: 4,6</p> <p>Laten weten op welke wijze de gemeente maatregelen gaat vaststellen. Hoe worden bewoners, corporaties en andere relevante partijen daarbij betrokken?</p> <p>Laten weten hoe de gemeente inhoud gaat geven aan bewonersparticipatie bij de energietransitie. (De GaGoed campagne is vooral informerend en heeft de focus op isolatie, kieren dichten en subsidies. De wijkambassadeurs participeren niet in het besluitvormingsproces.)</p>	<p>Dit voorjaar staat het opstellen van een compleet plan rondom participatie hoog op de agenda. Zeker is dat we op basis van de ervaringen in bijvoorbeeld de proeftuin aardgasvrij, een participatie- en communicatieaanpak ontwikkelen, die gericht is op het definiëren van gedragen collectieve voorkeursoplossingen voor de buurten.</p> <p>Het is essentieel dat we met onze communicatie-aanpak aan bewoners kunnen uitleggen waarom een bepaalde techniek de voorkeur heeft in de betreffende buurt. De participatieaanpak verschuift op buurtniveau van het organiseren van bewonersinvloed op de keuze voor een alternatieve warmteoplossing voor de buurt, naar het betrekken van bewoners bij het wijkuitvoeringsplan.</p> <p>Er blijft ruimte voor gesprek en overleg met bewoners, zoals over de route door de wijk en de overlast die daarmee gepaard gaat tijdens werkzaamheden, de veranderingen die nodig zijn in de woning en collectieve inkoop van isolatie of inductie kookplaten. Een grootschalige uitrol van de wijkaanpak is alleen haalbaar wanneer de participatie en communicatieaanpak gestandaardiseerd wordt.</p>	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
U	<p>Ingebracht door: 4 De gemeente wil voorop lopen in samenwerking met inwoners, maatschappelijke organisaties en marktpartijen. Dit vraagt om een actieve houding vanuit de gemeente en een heldere communicatie. Dit is nu niet of nauwelijks zichtbaar.</p>	<p>Het college vindt ook dat de communicatie over de energietransitie steviger kan en is er mee bezig om dit handen en voeten te geven. Onlangs heeft het College een 'Communicatiestrategie Duurzaamheid 2020' op laten stellen. Daaruit is een communicatiestrategie voor Energietransitie opgesteld. Dit vormt de basis voor een praktische communicatiekalender voor 2020 waarbij onderwerpen geprioriteerd worden en een goed overzicht ontstaat van waar we over (gaan) communiceren en aan welke doelgroepen. Momenteel wordt er geworven voor een strategisch communicatie- en participatieadviseur energietransitie die dit goed gaat optuigen zodat alle doelgroepen bereikt worden en zich goed geïnformeerd voelen.</p> <p>Verder is er in februari 2020 gestart met een algemene Nieuwsbrief vanuit de wijkambassadeurs met het laatste nieuws over ontwikkelingen, campagnes, acties en goede voorbeelden op het gebied van de energietransitie in Leiden.</p> <p>Met deze stappen gaat het college er van uit dat de communicatie over de energietransitie de komende jaren meer gestructureerd en duidelijker zal worden.</p>	
V	<p>Ingebracht door: 5 Gemeente mag lokaal burger initiatieven pro-actiever ondersteunen. Er is veel positieve maatschappelijke energie in de stad die de gemeente meer kan aanspreken.</p>	<p>Dit is een goed idee waar het College zich in kan vinden. Er zal dit jaar een verkenning gedaan worden waarbij de behoeften van burgerinitiatieven in beeld worden gebracht. Daarna zal een voorstel worden gedaan voor samenwerking dat aansluit bij de behoeften van burgerinitiatieven en gemeente.</p>	
W	<p>Ingebracht door:</p>	<p>In het Handelingsperspectief</p>	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
	<p>6 Vanuit de gemeente communiceren over van het aardgas af aan alle wijken. Belangrijkste onderwerpen: Fasering en wat heeft de voorkeur voor welke wijk? Vooral concentreren op de voorkeurswijken ZuidWest, Meerburg, Merenwijk, Stevenshof en Noord.</p>	<p>Energietransitie zijn genoemde wijken aangewezen als plekken waar een restwarmtenet het voorkeursalternatief voor aardgas is.</p> <p>De invulling van de warmteoptie per wijk volgt later in de Transitievisie Warmte. Samen met vastgoedeigenaren, bewoners, netbeheerders en medeoverheden zal Leiden eind 2021 deze TVW klaar hebben. In de TVW legt de gemeenteraad een realistisch tijdspad vast waarop wijken van het aardgas gaan. Voor de wijken waarvan de transitie vóór 2030 gepland is, zijn ook de potentiële alternatieve energie infrastructures bekend.</p>	
X	<p>Ingebracht door: 6 Na de koplopers en de vroege jongens nu de middengroep gaan bereiken.</p>	<p>Het college heeft de wens om na de koplopers ook de grote middengroep te bereiken, maar heeft nog niet alle instrumenten in handen om grootschalig uitvoering te geven aan de energietransitie in de gebouwde omgeving. Naast nieuwe wettelijke bevoegdheden die er aan gaan komen, verwachten we ook van het Rijk meer financiële instrumenten om doelgroepen in de stad te verleiden te investeren in duurzaamheid.</p> <p>Er zijn in Leiden reeds beschikbare financieringsinstrumenten zoals de duurzaamheidslening voor particuliere woningeigenaren en voor scholen, maatschappelijke instellingen en bedrijven. De wijkambassadeurs doen hun best om met de instrumenten die er zijn zo veel mogelijk mensen te bereiken.</p> <p>Door de RRE-uitkering die het Rijk heeft verstrekt aan Leiden is het mogelijk om in 2020 gratis kleine energiemaatregelen aan te bieden aan woningeigenaren of een gratis energiescan. Dit is een nieuw en goed instrument om de middengroep mee te</p>	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
		gaan bereiken.	
	Thema: Monitoring en doelstellingen		
Y	Ingebracht door: 2 In het HET meetbare doelen formuleren en deze doelen ook meten en voortgang rapporteren.	Het college is het eens met de inspreker over de noodzaak om meetbare doelen te stellen en hierover duidelijk te rapporteren. In de uitvoeringsagenda staan de doelen per uitvoeringslijn, met streefwaarden per indicator vermeld. Hierover wordt jaarlijks bij de begrotingsbehandeling gerapporteerd. Tevens wordt er jaarlijks een voortgangsrapportage van het programmaplan van de uitvoeringsagenda door het college aan de gemeenteraad gestuurd. Ook wil het college graag opmerken dat de energietransitie in de gebouwde omgeving nog een nieuw beleidsterrein is, waarbij het nog lastig is om goed te monitoren op zaken waar het college ook daadwerkelijk sturing op kan geven. In de uitvoeringsagenda is een actie opgenomen om komende tijd een traject op te zetten om tot scherpere en beter meetbare doelen te komen.	
Z	Ingebracht door: 2 Punt van aandacht is voor de subsidieregelingen. Onze indruk is dat bij de stedelijke subsidieregeling tot nu toe mogelijk de procedures het meest bewerkelijk en de geldelijke bijdrage zeker niet het hoogst is.	De subsidieregeling van in totaal €1,5 miljoen die er tot 2019 was, is uitgeput. Bewoners kunnen gebruik maken van een aantrekkelijke gemeentelijke duurzaamheidslening en kunnen via de website van het Duurzaam Bouwloket (het energieloket van de regio) een subsidiecheck doen. Hiermee wordt binnen een paar minuten duidelijk welke ondersteuning Rijk en Provincie aanvullend bieden voor duurzaamheidsmaatregelen.	
AA	Ingebracht door: 6 Maak het meetbaar en stel om te beginnen een baseline vast. - meetbaarheid, transparantie en inzicht, ook met het oog op participatie van de bewoners. Waar kunnen we zien hoeveel energie welk	- Zie antwoord college op reactie Y. - De routekaart voor verduurzaming vastgoed is recent vastgesteld in het College. Hierin is opgenomen dat het belangrijk is om het energieverbruik te	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
	<p>huis of op zijn allerm minst welk blok huizen gebruikt, zodat door de tijd heen vastgesteld kan worden of de ingezette instrumenten werken?</p> <p>- wat is de CO2 footprint van elk van de gebouwen van het vastgoed van de gemeente (zoals bekend bij Alrijne Ziekenhuis, Leidse Hogeschool enkele jaren). Maak dat verplicht ook voor andere organisaties dat te doen. Eventueel andere methodes om te meten als we maar echt kunnen monitoren.</p>	<p>monitoren. Meten is weten. Daarom is een energiemonitoringsysteem aangeschaft waarin het energieverbruik gemeten gaat worden. Op dit moment wordt gewerkt aan het verduurzaming van circa 25 gebouwen. Voor deze gebouwen is een maatwerkadvies opgesteld en daarin wordt ook aangegeven wat het te verwachten effect van de verduurzamingsmaatregelen is op de CO2 uitstoot en het energielabel.</p>	
Thema: Concreetheid en uitvoering			
BB	<p>Ingebracht door: 1 Geef meer sturing, steun en duidelijkheid Voorstel: breid de door het Duurzaam Bouwloket ontwikkelde huizentypeaanpak uit tot alle woningtypes in de Merenwijk. Rol deze methodiek planmatig, straat voor straat uit met inzet van gekwalificeerde, professionele en betaalde krachten. Er zijn inmiddels voldoende bedrijven en organisaties die hierin kunnen ondersteunen. Neem hierin als gemeente de regie, laat bewoners weten wat de gemeente wil bereiken en wat hun aandeel daarin is. Wees consistent in het verstrekken van subsidie dan de afgelopen jaren het geval is geweest, zodat mensen durven te investeren vanuit de zekerheid dat ze hun maatregelen kunnen betalen.</p>	<p>De gemeente biedt nu al bij burengroepen die dit wensen de 'referentiewoning-aanpak' aan waarnaar wordt gerefereerd. Voor diverse woningtypen in Leiden is inmiddels inderdaad een stappenplan ontwikkeld en zijn er voor bewoners met het zelfde woningtype bijeenkomsten georganiseerd, al dan niet gekoppeld aan concrete aanbieders.</p> <p>De gemeente kiest er nu niet voor om deze methodiek planmatig straat voor straat uit te rollen. Het instrument wordt nu alleen ingezet als er een duidelijke wens van bewoners is die zelf (ook) burens enthousiast willen maken. Hierdoor heeft de aanpak het meeste resultaat en worden er geen kostbare middelen ingezet terwijl bewoners zo ver nog niet zijn. In het verleden is een planmatige huis-aan-huis aanpak met bijbehorend offertetraject in het Roodenburgerdistrict namelijk uitgetprobeerd en dat had toen niet de gewenste resultaten.</p> <p>Mocht de wens bestaan bij bepaalde (reguliere) woningtypen om ook stappenplan te krijgen voor hun woningtype, dan wordt verzocht</p>	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
		dit af te stemmen met de wijkambassadeur. Hij/zij neemt hierover vervolgens contact op met de gemeente.	
CC	<p>Ingebracht door: 4 De doelstelling en de ambities van de gemeente zijn helder. Op onderdelen is deels een verdere uitwerking opgenomen in de nota. Dat betreft dan vooral het warmtenet. Er is echter veel meer dan het huidige hoge temperatuur warmtenet. Andere onderwerpen ook verder uitwerken. Denk aan deze punten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een actieve houding vanuit de gemeente en een heldere communicatie zijn nodig - een concrete planning is nodig, die verder reikt dan 2030. Geef ook aan wat de status is van de energietransitie in 2040. Dat is natuurlijk lastig vanwege de vele innovaties, die we mogen verwachten. Het eindbeeld voor 2050 is helder. Hoe ga je de voortgang meten en op basis van welke parameters, zodat je tijdig kunt bijsturen. - Hoe wordt gezorgd voor een lage temperatuur warmtenet? - Hoe gaat de regierol van de gemeente in de warmteketen eruit zien? - Hoe gaat de gemeente de regie nemen bij het regionaal gebruik en opwekken van warmte en elektriciteit? - Houtkwartier en nog een aantal wijken staan als een witte vlek in de warmtevisie en het handelingsperspectief. De gemeente heeft een wettelijke verantwoordelijkheid om voor elke wijk in 2021 een warmtevisie te hebben. Op welke wijze gaat de gemeente hier vorm en inhoud aan geven en op welke wijze wordt de wijk 	<p>Het college is het eens met de inspreker dat er meer inzet dan alleen op het warmtenet nodig is. Daarom heeft het college samen met het raadsvoorstel een uitvoeringsagenda gepresenteerd die veel breder inzet op de energietransitie in de gebouwde omgeving. Specifiek over de genoemde punten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college is het eens dat een actieve en heldere communicatie nodig is om bewoners, bedrijven en instellingen aan te sporen actie te ondernemen in de energietransitie. Dit wordt dan ook onder meer gedaan via de website www.gagoed.nl, de officiële duurzaamheidswebsite van de gemeente. - het college (en de Leidse gemeenteraad) heeft reeds een eerste voorzet gedaan voor de fasering van de warmtetransitie in de stad, door in de Leidse Warmtevisie een aantal wijk te benoemen die prioritair zijn qua aanpak, en voor 2035 aardgasvrij zijn. Deze fasering zal aangescherpt worden in de nog op te stellen Transitievisie Warmte (TVW), een verplicht beleidsstuk. Het opstellen van deze visie is opgenomen in de uitvoeringsagenda en zal in 2021 worden opgepakt. - de gemeente is niet de partij die directe invloed heeft op de temperatuur in het warmtenet. Het huidige warmtenet in de stad wordt immers beheerd en geëxploiteerd door Vattenfall. Dit is de partij die bepaalt wat voor temperatuur er door het net stroomt. Het college is er echter wel bij gebaat, en is van mening dat 	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
	<p>daarbij betrokken?</p> <ul style="list-style-type: none"> - In de wijk hebben we veel woningen, die in de 1e helft van de vorige eeuw zijn gebouwd. Net als in de binnenstad is het volstrekt niet rendabel om deze woningen zeer goed te isoleren. Wat is het de beleid en welke zijn de richtlijnen van de gemeente bij de energietransitie van dergelijke woningen? De aanbeveling van eerschot is het gebruik van groen gras. Wanneer komt een dergelijke oplossing beschikbaar? 	<p>dit ook voor Vattenfall geldt, dat er een lagere temperatuur (dan de huidige hoge temperatuur van 90 graden) door het net stroomt. Op initiatief van Energiek Poelgeest wordt er onderzocht wat de mogelijkheden zijn om lagere temperaturen in het net van Vattenfall in te voeden. De gemeente Leiden draagt hier ook aan bij. In de uitvoeringsagenda wordt ook voorgesteld om toe te werken naar structurele afspraken met Vattenfall, waarbij gedacht kan worden aan afspraken over het temperatuurregime.</p> <ul style="list-style-type: none"> - De gemeente kiest er op dit moment voor om een regisserende rol te spelen in de warmtetransitie. Middels het uitvoeren van de acties uit de uitvoeringsagenda wordt deze rol vorm gegeven. - zie reactie op inspraak O - Het traject rondom het opstellen van de TVW wordt in 2021 opgestart. Hoe dit traject er precies uit gaat zien, kan het college op dit moment nog niet aangeven. Ook is er nog niet besloten in welke vorm de participatie wordt vormgegeven. - Het gebruik van groen gas wordt door Berenschot vooral geadviseerd in de monumentale binnenstad. Wat de exacte oplossing voor woningen in het Houtkwartier is, kan het college op dit moment nog niet aangeven. Wel is het college van mening dat een bepaalde vorm van basisisolatie altijd een goede oplossing is. Energie die je niet gebruikt, hoef je immers ook niet op te wekken. Daarnaast kan het in huis een stuk comfortabeler worden, bijvoorbeeld omdat er minder tocht in huis aanwezig is. Voor de 	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
		verduurzaming van monumentaal vastgoed geeft Erfgoed Leiden maatwerkadvies, dat gratis via de website is aan te vragen.	
Thema: Rollen en verantwoordelijkheden			
DD	Ingebracht door: 2 Het vormen van een uitvoeringsorganisatie die namens de gemeente als partner van de wijkambassadeurs en de betrokken bewoners kan fungeren en die in de gaten kan houden of de initiatieven de gestelde doelen binnen bereik brengen. Zo een uitvoeringsorganisatie kan de wijken ontzorgen door onder meer afspraken te maken met bedrijven – installatiebedrijven, aannemers, energie coöperaties zoals Zon op Leiden - die de daadwerkelijke verduurzaming voor hun rekening nemen. Wij hebben hier reeds eerder voor gepleit.	Het college is het eens met de spreker dat de energietransitie een forse operatie is en dat alle handen hiervoor nodig zijn. Echter ziet het college op dit moment geen aanleiding dan wel mogelijkheden om een dergelijke uitvoeringsorganisatie op te richten. Met de nieuwe uitvoeringsagenda en alle benoemde inspanningen beoogt dit college een forse impuls te geven aan de energietransitie. Jaarlijks wordt de voortgang hiervan gemonitord en bijgestuurd waar nodig.	
EE	Ingebracht door: 4 Bij de energietransitie spelen een groot aantal aspecten en partijen een rol. Vaak is niet duidelijk wie wat doet en wie wat mag doen. Het is wenselijk om duidelijkheid te verschaffen. Wie doet wat?: - Wat wordt op regionaal niveau gedaan - Wat wordt op gemeentelijk niveau gedaan - Wat wordt op wijkniveau gedaan - Wat doet een bewoner / eigenaar Daarbij is het ook belangrijk om de spelregels vast te stellen (wie is verantwoordelijk voor wat, wie betaalt, wat zijn de afhankelijkheden, wat mag wel en wat niet etc.). De gemeente is faciliterend en doet alle wijkoverstijgende zaken. De wijk staat binnen de wijk aan het roer. Op elk van de genoemde	Het college is het eens met de spreker dat er meer duidelijkheid nodig is om de exacte rolverdeling in de energietransitie. De nieuwe warmtewet, die onder regie van het minEZK wordt opgesteld, moet hier meer duidelijkheid over gaan geven. Daarnaast wil het college hier niet op wachten en experimenteert dan ook met verschillende samenwerkingen en initiatieven. Zo wordt er bijvoorbeeld in Leiden Zuidwest, specifiek in de wijk Zuidhoven, nauw samengewerkt met verschillende partijen om een groot aantal huizen aardgasvrij te maken. Ook is in de uitvoeringsagenda benoemd dat er een traject rondom de ordening van de warmtemarkt in Leiden moet gaan plaatsvinden. Dit traject neemt de reeds gepresenteerde richtingen uit de nieuwe warmtewet mee om tot meer duidelijkheid te komen.	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
	niveaus is het nodig duidelijkheid te verschaffen over taken en verantwoordelijkheden. De gemeente heeft een uitvoeringsorganisatie nodig, die de wijken ondersteund.		
	Thema: Besparing		
FF	<p>Ingebracht door: 6 M.b.t. de particuliere woningeigenaar in Leiden aangeven of de in het raadsvoorstel gestelde energiebesparingsdoelen haalbaar zijn.</p>	<p>De overheid kan het energiegebruik sturen door het stellen van regels (inclusief belastingen en heffingen) (de stok), door het stimuleren van het energiebesparing door het beschikbaar stellen van subsidies en andere faciliteiten (de wortel) en door het informeren en enthousiasmeren van de energiegebruikers (de preek). Al deze instrumenten worden ingezet, door rijk, provincie en gemeenten.</p> <p>Het Rijk is daarbij verantwoordelijk voor het beschikbaar stellen van de instrumenten die in het Klimaatakkoord zijn aangekondigd om energiebesparing af te dwingen en de landelijke subsidies en regelingen om energiebesparing te stimuleren. Daarnaast verwacht het college van het Rijk dat het voorziet in landelijk geldende informatie over energiebesparing voor de verschillende categorieën gebruikers. Komen deze middelen, instrumenten en informatie niet tijdig beschikbaar, dan worden de te realiseren doelstellingen voor energiebesparing mogelijk niet gehaald.</p> <p>Binnen de mogelijkheden die het college heeft, zullen de volgende mogelijkheden de komende jaren verder opgeschaald dienen te worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De prestatieafspraken met woningcorporaties • Objectieve voorlichting aan woningeigenaren via het energieloket. • Enthousiasmeren voor 	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
		<p>energiebesparing via wijkambassadeurs</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het projectmatig aanpakken van energiebesparing door wijkaanpakken, samen met bovengenoemde partijen, al dan niet in het kader van de uitvoering van de transitievisie warmte. 	
	Thema: Financiën		
GG	<p>Ingebracht door: 5 Het energietransitiebeleid evalueren. Wat levert het op?</p>	<p>Jaarlijks wordt bij de programmabegroting gemonitord wat de voortgang van de Leidse energietransitie is. Zo zien we onder andere een forse groei in het aantal zonnepanelen, een daling van de CO2-uitstoot in de gebouwde omgeving en een daling van het aardgasgebruik per woning.</p>	
HH	<p>Ingebracht door: 5 Aangeven waaruit blijkt dat de Gagoed campagne een succes is. Hoeveel geld is hieraan besteed en wat heeft het opgeleverd aan extra maatregelen en bewustzijn?</p>	<p>Het college wil de bekendheid van de Goed-campagne en van de wijkambassadeurs in 2020 vergroten. Eén van de opdrachten aan de nieuwe Communicatie- en Participatie adviseur is met een voorstel komen hoe de Goed-campagne breder onder de aandacht te brengen.</p> <p>Het is niet goed te meten of de Goed-campagne een succes is. Wel is duidelijk dat de term 'Goed' nog te onbekend is. Dit is onder andere te zien in de data uit de Leidse stadsenquête. De insteek om onder één vlag te communiceren over duurzaamheid en een platform te bieden voor duurzaamheidscommunicatie daar staat het College nog steeds volledig achter. Dit voorkomt versnipperde informatie. Voor de wijkambassadeurs zijn de Goed-website en sociale media belangrijk middelen om te communiceren over acties en successen. Voor hun bekendheid is het ook belangrijk</p>	<p>Het college wil n.a.v. deze inspraakreactie het gebruik van de Goed-website en de facebook pagina gaan monitoren. Dit is eenvoudig te doen en geeft informatie over de bekendheid ervan en over de onderwerpen waar in geïnteresseerd is.</p>

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
		om de bekendheid van de website verder te vergroten.	
	Thema: Overig		
II	<p>Ingebracht door: 1 Verplicht corporaties ambitieuzer te zijn in hun structurele verduurzamingsplannen en om hun huurders te helpen de kosten van de energietransitie te beperken. Voorstel: Verplicht Portaal, Ons Doel en De Sleutels om hun huurders in staat te stellen mee te gaan in de energietransitie. De woningcorporaties moeten duidelijk maken wat hun verduurzamingsplannen zijn met hun bezit in de Merenwijk en hoe ze hun huurders gaan helpen met een range aan maatregelen, variërend van kleine, betaalbare maatregelen tot omvangrijke verduurzamings- en onderhoudsplannen. Bij dat laatste moeten ook woningbezitters in straten met gespikkeld bezit worden betrokken, door bijvoorbeeld toegang tot gunstige financieringsregelingen voor isolatie.</p>	<p>In de prestatieafspraken die we dit voorjaar met de woningcorporaties en huurdersverenigingen sluiten, is ruimschoots aandacht voor de energietransitie. Onze inzet hierbij is om ambitieus aan de slag te gaan met de verduurzaming van de bestaande gebouwde omgeving, waarbij de Leidse corporaties, in lijn met de afspraken in het landelijke Klimaat- en Energieakkoord, de rol van startmotor moeten krijgen. Het college merkt hierbij op dat de invulling van deze rol van de woningcorporaties nog zeker onderdeel van gesprek is. Het college zet dan ook hoog in en probeert de corporaties bijvoorbeeld in het kader van de prestatieafspraken de goede kant op te bewegen. Hierin besteden wij dan ook bijvoorbeeld aandacht aan projecten voor huurders, zoals het aanbod van een warmtescan om besparingsmogelijkheden inzichtelijk te krijgen. Ook is er in de afspraken ruimte voor gebiedsgerichte aanpakken, waarbij we niet alleen aan verduurzaming van huurwoningen denken, maar ook de particuliere woningeigenaren in de buurt.</p>	
JJ	<p>Ingebracht door: 6 Midden - lagere inkomensgroepen Voor het nog armere deel van de bevolking dat vooral - maar niet alleen - huurt: de strijd tegen energiearmoede onder een groeiend deel van de bevolking vereist zeer arbeidsintensieve programma's, met bijvoorbeeld het opzetten van een Energiebank, het werken via schuldhulpverlening enz. Zet</p>	<p>Het college is het er mee eens dat er aandacht moet zijn voor het bestrijden van energiearmoede en daarom is dit als apart onderwerp opgenomen in het uitvoeringsagenda. Iedereen moet mee kunnen doen en stappen kunnen zetten om het energieverbruik terug te dringen. In 2019 zijn de eerste overleggen gestart met schuldhulpverlening en armoedebestrijding en met een</p>	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
	<p>hiervoor nu een aparte (deel)taskforce omdat het lang gaat duren hier impact te maken. In den lande zijn hier al veel projecten op ondernomen die door deskundigen op het gebied van energiebesparing en het sociaal domein zijn ontwikkeld en vooral ook door mensen uit de praktijk. Trek mensen aan als wijkambassadeurs, uit burgerinitiatieven in Leiden die daar inzicht in hebben en ermee aan de slag willen, samen met de gemeente, woning-coöperaties en al die andere partijen.</p>	<p>organisatiepsycholoog van Ons Doel die onderzoekt hoe huurders het best bereikt kunnen worden over dit onderwerp. Enkele wijkambassadeurs zijn ook betrokken bij deze gesprekken. Door met meerdere partijen samen op te trekken hoopt het college krachten te bundelen en zo meer impact te hebben. Het begin van een (deel)taskforce waar om verzocht wordt is er dus al. In 2020 moet deze samenwerking verder uitgebouwd worden.</p> <p>Initiatieven die momenteel worden ontplooid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er zijn in 2019 14 energiecoaches opgeleid door HOOM. Het budget hiervoor was afkomstig van Rabobank wensfonds en was aangevraagd door het bewonersinitiatief Duurzame Energie Merenwijk. De energiecoaches kunnen huurders en woningeigenaren met een kleine beurs ondersteunen bij het uitvoeren van o.a. kleine maatregelen. - De gemeente Leiden biedt ondersteuning aan de energiecoaches door middel van een budget van €20.000,- voor kleine maatregelen (die zij kunnen gebruiken bij huurders en minder kapitaalkrachtige woningeigenaren). - Er wordt momenteel een toolkit ontwikkeld waarmee wijkambassadeurs en energiecoaches het gesprek kunnen voeren over de energietransitie, evenals een energiebox met voorbeeldmaterialen. Dit moet leiden tot meer bewustwording, gedragsverandering en het uitvoeren van kleine maatregelen. De toolkit waarmee gewerkt wordt, wordt uitgevoerd in diverse talen (Nederlands, Engels, Frans, Turks, Marokkaans). 	

	Samenvatting ingekomen reactie	Reactie van het college	Gevolgen voor het voorgestelde besluit
		<ul style="list-style-type: none"> - Er zal in 2020 tenminste één stadsbrede bijeenkomst worden georganiseerd voor mensen met een kleine beurs over haalbare stappen die zij kunnen zetten in verduurzaming van de woning. - Er vinden gedurende het jaar diverse inloopsprekuren plaats over dit onderwerp. 	

Vervolg procedure

De inspraaknota zal door het college, samen met het raadsvoorstel na inspraak, worden vastgesteld en aangeboden aan de raad. Achtereenvolgend zal de raadscommissie Stedelijke Ontwikkeling het raadsvoorstel tweemaal behandelen, waarbij insprekers worden uitgenodigd om in de eerste behandeling hun inspraakreactie te komen toelichten, waarna het in de gemeenteraad ter besluitvorming wordt geagendeerd.